

ЗАТВЕРДЖЕНО

Протокол засідання Вченої ради
комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
від 25 лютого 2021 року № 8

Введено в дію 25 лютого 2021 року
Наказ ректора
Хортицької національної академії
від 25 лютого 2021 року № 47/од

ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ зі спеціальності 231 «Соціальна робота» на здобуття другого (магістерського) освітнього ступеня на основі здобутого ступеня бакалавра, ОКР спеціаліста

Запоріжжя
2021

Укладачі:

Павленко А. І., доктор педагогічних наук, професор

Клопота О.А., кандидат педагогічних наук

Рецензент:

Лепський М. А. професор кафедри філософії Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, доктор філософських наук, професор

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Розділ I. Програма вступного фахового випробування зі спеціальності 231 «Соціальна робота» на здобуття другого (магістерського) освітнього ступеня на основі здобутого ступеня бакалавра, ОКР спеціаліста.....	6
Розділ II. Орієнтовний перелік практичних завдань до вступного комплексного фахового випробування зі спеціальності 231 «Соціальна робота» на здобуття другого (магістерського) освітнього ступеня	15
Розділ III. Критерії оцінювання знань, умінь і навичок.....	19
Розділ IV. Список рекомендованої літератури з навчальних дисциплін, питання з яких увійшли до комплексного фахового іспиту	21

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вступне фахове випробування зі спеціальності 231 «Соціальна робота» на здобуття другого (магістерського) освітнього ступеня на основі здобутого ступеня бакалавра, ОКР спеціаліста проводиться з метою встановлення фактичного рівня компетентностей майбутніх фахівців та його відповідності вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики.

Програма вступного фахового випробування ставить за мету забезпечити єдність вимог щодо змісту та критеріїв оцінювання знань і практичних умінь абітурієнтів, визначення рівня науково-теоретичної та практичної підготовки вступників для навчання в магістратурі за спеціальністю 231 «Соціальна робота».

Фахове випробування здійснюється протягом 3 астрономічних годин та проводиться у формі письмового екзамену.

В ході фахового випробування абітурієнти мають відповісти на два теоретичних запитання та виконати одне практичне завдання. Зміст завдань в повній мірі відповідає програмним вимогам, які висуваються до підготовки фахівців за спеціальністю 231 «Соціальна робота».

Питання складені з урахуванням вимог до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Основні завдання програми полягають у визначенні рівня знань, вмінь, навичок абітурієнтів з основ соціальної роботи як наукової галузі та сфери практичної діяльності, технологій реалізації професійної діяльності щодо різних категорій клієнтів в умовах мезо-, макро- і мікросередовища, методології соціально-педагогічних досліджень, а також здатності до використання набутих фундаментальних і професійних знань для аналізу соціальних явищ і процесів на основі історичного, міждисциплінарного, біопсихосоціального підходів та реалізації професійно-етичних норм соціальної роботи.

До комплекту фахового випробування зі спеціальності 231 «Соціальна робота» входять 30 білетів. Кожний білет включає по три питання: перші 2 – теоретичні – з курсів «Історія соціальної роботи», «Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах» або «Консультування в соціальній роботі»; третє – завдання практичного характеру.

Відповіді на теоретичні питання мають відобразити рівень засвоєння абітурієнтами знань щодо провідних світових тенденцій та технологій організації соціальної та соціально-педагогічної роботи. Під час відповідей абітурієнти повинні спиратися на знання генезису соціальної роботи; досвіду підготовки фахівців соціальної сфери в різних країнах світу; основних технологій соціальної роботи та організації соціальних досліджень; техніки консультативної взаємодії й специфіки реалізації процесу соціально-педагогічного консультування як необхідної складової фахової діяльності.

Практичні завдання мають прикладний характер, спрямовані на розкриття потенційних можливостей творчого потенціалу абітурієнтів, необхідний для наукової творчості, а також виявлення рівня вмінь, навичок, здатності до

реалізації практичної соціальної роботи з різними категоріями клієнтів, відповідно від специфіки їх життєвих обставин.

При складанні випробування абітурієнти повинні показати: усвідомлення найважливіших проблем і принципів соціальної роботи як наукової галузі та сфери практичної діяльності; тісний взаємозв'язок фундаментальних та професійних знань, їх глибоке засвоєння; розуміння методології соціально-педагогічних досліджень та технологій професійної діяльності; важливість вмінь використання набутих знань для аналізу соціальних явищ і розв'язання практичних задач в процесі здійснення професійної діяльності.

Критерії оцінювання знань абітурієнтів на фаховому випробуванні визначаються за шкалою ECTS.

Програма вступного фахового випробування зі спеціальності 231 «Соціальна робота» на здобуття другого (магістерського) освітнього ступеня на основі здобутого ступеня бакалавра, ОКР спеціаліста

Зміст навчальної робочої програми з дисципліни «Історія соціальної роботи»

Тема 1. Загальноцивілізаційне значення соціальної роботи.

Соціальна робота як цілеспрямована професійна діяльність, спрямована на надання допомоги різним категоріям «нужденних». Основні історично сформовані системи соціальної допомоги: «відкрита» – нерегламентована, хаотична допомога нужденним, в основі якої – особисте співчуття і бажання (милостиня) і «закрита» (у спеціалізованих благодійницьких закладах, діяльність яких регламентується законом). Принципи конвергенції соціальної роботи й соціальної педагогіки. Загальноцивілізаційне значення соціального опікування нужденними: підтримка миру й рівноваги в суспільстві, попередження соціальних конфліктів, нейтралізація дестабілізуючих факторів.

Тема 2. Архаїчний і філантропічний періоди в історії соціальної роботи. Взаємопідтримка і благодійність у державах Стародавнього Сходу.

Соціальна природа проявів співчуття, допомоги нужденним у первісному суспільстві. Виникнення опіки і взаємопідтримки до утворення перших класових держав. Основні види допомоги в архаїчний період. Відомості про соціальну допомогу в Стародавньому Єгипті XXVII–XXV ст. до н. е. Вплив законів царя Хаммурапі (1750 р. до н. е.) на розповсюдження філантропічної роботи серед населення Вавилону. «Закони Ману» як правові документи, що забезпечували соціальні гарантії в Стародавній Індії. Значення вчення Конфуція для розвитку ідей соціальної допомоги й підтримки та образу ідеальної, суспільно корисної поведінки в Стародавньому Китаї.

Тема 3. Суспільна опіка та соціальне виховання у Стародавніх Греції та Римі.

Характерні особливості суспільної опіки і допомоги в Стародавній Греції. Афіньська і спартанська системи соціального виховання дітей і молоді. Соціальна значущість театру у стародавньому суспільстві. Специфіка суспільної опіки, допомоги та виховання у Стародавньому Римі. Розвиток релігійних вірувань про благодійність, людинолюбність та засоби виховання моральних якостей особистості. Соціальна протопедагогіка і традиції соціальної допомоги в осмисленні давньогрецьких та давньоримських мислителів.

Тема 4. Особливості організації соціальної допомоги й підтримки у середньовічному суспільстві.

Християнська церква як перший соціальний інститут. заємозв'язок особливостей життя і основних форм соціальної допомоги в Європі в епоху середньовіччя. Становлення і розвиток конфесійних теоретичних підходів до проблем соціальної допомоги і підтримки. Роль чернечих орденів у здійсненні соціальної допомоги нужденним. Церква як провідний суб'єкт підтримки

соціального миру і пом'якшення суперечностей в суспільстві. Приватна доброчинність та її форми у державах середньовічної Європи. Соціально-педагогічні ідеї середньовічних теологів.

Тема 5. Форми допомоги у прадавніх слов'ян. Княжа та церковно-монастирська форми підтримки нужденних у X–XIII століттях.

Основні форми допомоги і елементи соціального захисту у стародавніх слов'янських громадах. Культові форми допомоги та підтримки. Общинно-родові форми допомоги й захисту. Господарські форми допомоги та взаємодопомоги. Вплив Хрещення Русі на зміну моделі соціального захисту населення. Християнська благодійність за правління князя Володимира Великого (з 980 по 1015 роки). Соціальний захист за князів Ярослава Мудрого та Володимира Мономаха. Церковно-монастирська модель опіки. «Теорія милосердя» в розумінні давньоруських літописців.

Тема 6. Церковно-державна благодійність на територіях підросійської України.

Розвиток монастирської системи соціальної допомоги і захисту нужденних. Формування державно-адміністративних підходів до суспільної й приватної опіки (XIV-XVIII століття). Перші проекти заміни мирської опіки на цивілізовані форми суспільної опіки. Вплив російських реформ 60–70 років XIX століття на розвиток державної і суспільної опіки. Сільська і волосна форми опіки. Міська система соціальної допомоги. Церковно-парафіяльна й приватна форми суспільної опіки. Благодійні товариства і громадські організації як осередки соціальної допомоги.

Тема 7. Українське Відродження як специфічний період історії соціальної роботи.

Філантропічні функції братств України та їх продовження у братських школах. Соціальна допомога й підтримка населення у козацькій державі. Благодійна та меценатська діяльність гетьманів Б. Хмельницького, І. Мазепи, К. Розумовського та інших. Педагогічна думка епохи. Мислителі епохи Українського Відродження про виховання доброчесності та милосердя в молоді.

Тема 8. Основні тенденції організації соціальної допомоги у Західній Європі та США (XVIII – XIX ст.).

Переоцінка ролі доброчинності в організації допомоги нужденним. Передумови реформування системи громадської опіки та розвитку нового суспільного устрою в епоху Просвітництва й Нового часу. Усвідомлення негативних наслідків та перші спроби подолання явища «професійного жебрацтва». Ствердження державно-адміністративних підходів до суспільної опіки. Історичний поступ людства кінця XIX ст. – початку XX ст. та його вплив на зміни форм і методів соціальної підтримки населення.

Тема 9. Основні засади розвитку соціальної роботи як сфери професійної діяльності (кінець XIX – початок XX ст.).

Витоки потреби в професії «соціальний працівник». Сутність та зміст процесу професіоналізації соціальної роботи. Теоретичні моделі практики соціальної роботи. Лідери соціальної роботи. Основні стадії процесу набуття соціальним працівником професійного статусу. Сутність та зміст діагностичного й функціонального підходів до професійної соціальної роботи. Перші методики

професійної соціальної роботи довоєнного двадцятиліття (20-40 рр. ХХ ст.). Розвиток соціальної роботи як професії у США та країнах Європи.

Тема 10. Оформлення наукового етапу соціальної роботи.

Перші підходи до розробки теоретичних аспектів соціальної роботи (М. Річмонд, А. Дістервег, П. Натовп). Концепція «держави загального добробуту» («соціальної держави»). Вплив психологічних теорій на соціальну роботу ХХ століття. Теоретичні концепції діагностичної та функціональної шкіл. Провідні концепції соціалізації особистості. Зарубіжні педагоги–реформатори ХХ ст. про громадянське виховання та вплив середовища на формування особистості. Соціально–педагогічні дослідження в Україні.

Тема 11. Становлення системи соціального забезпечення в Україні в епоху СРСР.

Формування системи державного соціального забезпечення в Радянському Союзі з 1917– по 1930–ті роки ХХ ст. Перші кроки більшовицької влади у формуванні системи соціального забезпечення. Боротьба з дитячою безпритульністю та бездоглядністю. Система допомоги людям з обмеженими можливостями, безробітним та іншим вразливим верствам населення. Становлення та еволюція пенсійної системи. Основні тенденції у становленні радянської системи соціального забезпечення. Соціальна допомога в роки другої світової війни та в повоєнний час. Розвиток радянської системи соціального забезпечення в другій половині ХХ ст.

Тема 12. Соціальна допомога в роки другої світової війни та у повоєнний час.

Мобілізація людських і матеріальних ресурсів. Організація роботи з переміщення і обслуговування евакуйованого цивільного населення. Соціальне забезпечення родин фронтовиків. Багатогранна діяльність Червоного Хреста. Соціальна допомога пораненим: будинки інвалідів Великої Вітчизняної війни. Проблеми охорони дитинства й опікування сиротами, створення додаткової мережі дитячих будинків, участь громадян у вихованні дітей опіки та патронажу. Розширення функцій Міністерства соціального забезпечення. Різноманітність видів соціального обслуговування; забезпечення громадян різними видами соціальної допомоги за рахунок державних і громадських коштів.

Тема 13. Розвиток соціальної роботи у Великобританії, Німеччині, Франції, Швеції.

Сучасні системні моделі та інваріанти соціальної роботи європейських країн. Упередженість, види та форми соціальної роботи й соціальної допомоги. Особливості організації соціальної роботи людьми із інвалідністю, проблемними дітьми і сім'ями. Основні моделі та програми роботи соціальних служб з різними категоріями підлітків, молоді, дорослих «групи ризику» в різних країнах Європи. Провідні тенденції забезпечення безбар'єрного середовища для людей з інвалідністю.

Тема 14. Соціальне обслуговування різних груп населення в США.

Державні організації в системі соціального захисту населення. Розробка загальнодержавних соціальних програм та їх реалізація на рівні країни та регіону. Приватні організації. Добровольчі неприбуткові організації. Дитячі соціальні

служби. Діяльність служб захисту дітей від насилля в сім'ї. Форми заміни сім'ї у західних країнах і США. «Вулична» соціальна робота: основні принципи її організації й здійснення. Система обслуговування літніх людей та інвалідів, хоспісне обслуговування. Соціальна реабілітація та інтеграція в суспільство людей з інвалідністю.

Тема 15. Соціальна політика КНР та Японії.

Основні риси сучасної системи соціальної роботи в азійських країнах. Створення системи страхування безробіття і страхування по старості в КНР. Збільшення часу навчання працівників та службовців без відриву від виробництва, поступове зниження зайнятості жінок, ввести на всіх підприємствах систему оплачуваних відпусток. Система наслідування місця роботи. Основні соціальні проблеми Японії та засоби їх вирішення.

Тема 16. Становлення соціальної роботи в незалежній Україні.

Розвиток в Україні системи професійної підготовки соціальних працівників. Формування системи соціального захисту в Україні за нових політико-адміністративних та соціально-економічних умов. Соціальне обслуговування населення як мережа територіальних центрів і відділень. Соціальні служби для дітей і молоді. Державна служба зайнятості. Реалізація державних і галузевих програм соціальної підтримки різних категорій населення в Україні. Недержавні організації соціальної роботи. Волонтерство у соціальній роботі. Роль громадських організацій соціогуманітарного спрямування.

Тема 17. Предметна сфера сучасної соціальної роботи в Україні і світі.

Сучасне трактування поняття «соціальна робота». Визначення мети соціальної роботи. Диференціювання соціальної роботи та філантропії, благодійності, меценатства. Рівні сучасної соціальної роботи як професійної діяльності. Принципи діяльності працівників соціальних служб, незалежно від спеціалізації регламентується. Особливості професійної підготовки соціальних працівників в різних країнах світу. Сучасні моделі соціальної політики й соціальної практики та їх вплив на соціальну роботу.

Зміст навчальної робочої програми з дисципліни «Консультування в соціальній роботі»

Тема 1. Консультування як метод соціально-педагогічної роботи.

Поняття соціально-педагогічного консультування. Мета, завдання, напрямки соціально-педагогічного консультування.

Етичні принципи консультування в процесі соціально-педагогічної роботи.

Тема 2. Основні підходи до організації консультативної діяльності.

Характеристика основних наукових підходів до організації консультативної взаємодії. Психоаналітичний підхід (З.Фрейд), неофрейдистський (К. Юнг, А. Адлер), біхевіористичний підхід (Ф. Скіннер), когнітивний (А. Бек, В. Глассер), екзистенціальний підхід (В. Франкл), гуманістичний підхід (К. Роджерс, А. Маслоу, Ф. Перлз) тощо.

Тема 3. Місце консультанта в процесі консультативної взаємодії.

Роль і місце консультанта в процесі соціально-педагогічного консультування. Вплив професійної діяльності на особистість консультанта. Модель ефективного консультанта.

Особливості професійної підготовки консультанта.

Організація консультативного контакту.

Тема 4. Основи дистантного консультування.

Поняття телефонного консультування. Правила консультативної роботи на «телефоні довіри». Психологічні основи телефонного діалогу.

Консультування у формі листування та у засобах масової інформації.

Тема 5. Профілактика професійного стресу в процесі консультативної взаємодії.

Сутність і зміст поняття «професійне вигорання». Симптоми «професійного вигорання». Основні підходи до визначення синдрому «професійного вигорання». Потенційні небезпеки синдрому «професійного вигорання». Технології профілактики та подолання професійного стресу.

Тема 6. Поняття техніки консультативної взаємодії.

Поняття і різновиди техніки консультативної взаємодії.

Права і обов'язки консультанта. Основи рефлексивного спілкування.

Тема 7. Організація консультативної бесіди.

Особливості організації соціально-педагогічної консультативної бесіди. Етапи консультативної бесіди. Вивчення оцінки і планування. Впровадження і досягнення мети. Завершення і оцінка досягнутого.

Тема 8. Бар'єри консультативної взаємодії.

Поняття і різновиди бар'єрів спілкування в процесі консультативної взаємодії. Вербальні бар'єри спілкування. Невербальні бар'єри спілкування.

Особливості відпрацювання навичок професійного спілкування.

Тема 9. Способи фокусування в процесі консультативної взаємодії.

Сутність і зміст поняття «фокусування» та його роль в процесі консультативної соціально-педагогічної взаємодії. Прийоми уточнення теми бесіди. Глибоке вивчення проблеми. Динаміка вивчення від загального до часткового. Поведінка, яка заважає сфокусуватися. Способи повернення до проблем, які раніше обговорювалися.

Тема 10. Роль і місце конкретизації в консультуванні.

Сутність і зміст поняття «конкретизація» та його роль в процесі консультативної соціально-педагогічної взаємодії.

Теми відповідей, які допомагають клієнтові чіткіше висловитися. Уточнення невизначених термінів. Особливість та значущість виявлення почуттів клієнта в консультативній бесіді.

Тема 11. Емпатичне спілкування як засіб взаєморозуміння і продуктивного консультування

Сутність і зміст поняття «емпатія». Роль і місце емпатичних висловлювань в процесі соціально-педагогічного консультування. Слова і фрази, які виражають емоції. Шкала емпатичної відповіді в консультативній взаємодії.

Тема 12. Професійний саморозвиток соціального педагога-консультанта

Сутність і зміст понять «Професійне зростання» і «Професійний саморозвиток». Методи самопізнання та саморозвитку в процесі професійного зростання і професійної самореалізації соціального педагога.

Зміст навчальної робочої програми з дисципліни «Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах»

Тема 1. Розвиток соціальної допомоги в давніх суспільствах.

Соціально-економічні та політичні передумови виникнення соціальної роботи. Основні причини розвитку соціальної роботи як наукової і навчальної дисципліни. Організована добродійність і сетльменти. Передумови становлення професійної соціально-педагогічної роботи. Виникнення і розвиток шкіл підготовки соціальних працівників.

Тема 2. Теоретичні та практичні засади виникнення соціально-педагогічної роботи за рубежем.

Перші підходи до обґрунтування теоретичних аспектів соціально-педагогічної роботи. Перші практичні кроки в області теоретичного осмислення соціальної роботи. Перші методи соціально-педагогічної роботи: безпосередній і непрямий. Перші теоретичні школи: діагностична і функціональна. Теоретичні моделі соціальної роботи за кордоном.

Тема 3. Державні та недержавні організації в системі соціального захисту населення в зарубіжних країнах.

Державні організації соціального захисту населення. Місцеві державні організації різних країн. Приватні соціальні організації. Американська служба родини. Лютеранська соціальна служба. Добровольчі організації соціального захисту населення. Американський Червоний Хрест. Типи добровольчих організацій. Форми діяльності фахівців, що працюють в добровольчих організаціях. Контрактна система взаємодії соціальних служб у зарубіжних країнах. Деінституціоналізація. Реінтеграція.

Тема 4. Основні функції універсальних соціальних технологій в зарубіжних країнах.

Соціальні технології в системі соціальної роботи. Сфера професійної компетентності і діяльності соціального працівника. Соціальна профілактика. Об'єкти соціальної профілактики. Соціальна діагностика. Соціальна терапія. Соціальне «лікування». Соціальний захист. Соціальний розвиток. Трудова терапія. Соціальна реабілітація. Соціальна адаптація. Соціальне консультування.

Тема 5. Основні напрямки практичної соціальної роботи за кордоном.

Соціальна робота в громаді. Соціальна робота в закладах охорони здоров'я. Соціальна робота в системі правоохоронних органів. Соціальні працівники в пенітенціарних установах. Соціальна робота в освітніх установах. Обов'язки соціального працівника в школі.

Тема 6. Технології соціальної роботи з різними категоріями клієнтів.

Напрями соціальної роботи з мігрантами: трудова і професійна адаптація; вирішення проблем матеріальної компенсації за понесений збиток; формування і розвиток гармонійної системи взаємовідносин мігрантів з місцевим населенням;

правовий захисту мігрантів; недопущення дискримінації; психологічна адаптація та реабілітація мігрантів; створення умов, необхідних для успішної інтеграції.

Соціальна робота з інвалідами. Технологія соціальної реабілітації. Технологія соціального забезпечення. Технологія соціального обслуговування.

Соціальна робота з людьми похилого віку. Основні напрями соціальної роботи з літніми людьми: соціальна підтримка і соціальна допомога.

Соціальна робота з сім'єю та різними групами дітей. Методи соціальної роботи з різними групами дітей: соціально-психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-правові, соціально-економічні, соціально-групові.

Соціальна робота з жінками. Соціальна робота з колишніми військовослужбовцями. Соціальна робота на підприємствах і в сфері бізнесу.

Тема 7. Соціальна робота в Міжнародних благодійних організаціях.

Особливості соціальної роботи в міжнародній організації Армія Порятунку. Напрями діяльності організації. Сім головних правил соціальної роботи. Соціально-педагогічна робота у Міжнародному русі «Анонімні алкоголіки». Міжнародний Червоний Хрест: сфери діяльності, специфіка організації, види та форми роботи. Діяльність ООН, ЮНІСЕФ, Християнського дитячого фонду, Всесвітньої організації охорони здоров'я.

Тема 8. Форми і методи соціально-педагогічної роботи в США.

Технології соціальної роботи з дітьми і сім'ями: «робота в домашніх умовах» і «зовнішня робота з сім'єю». Догляд за дітьми. Сімейне консультування. Притулки домашнього типу. Інституційне піклування.

Система соціального забезпечення в США: соціальне страхування і соціальна допомога. Медичне страхування. Страховий захист на виробництві. Страхування на випадок безробіття. Програми соціальної допомоги. Житлові субсидії.

Соціально-виховна робота з дітьми та молоддю. «Гайденс». Молодіжна політика у США. Молодіжні телефонні психологічні служби. Соціальна робота з підлітками «групи ризику». Базові програми поліції. Базові програми шкіл. Базові програми судів зі справ про неповнолітніх. Чотири типи виховних установ для неповнолітніх, які різняться за ступенем обмеження свободи.

Робота з літніми людьми. Соціальне обслуговування вдома. Мережа спеціальних платних центрів, призначених для надання соціально-побутової та медичної допомоги пенсіонерам-інвалідам. Хоспісне обслуговування. Програма «Інклюжен». Робота з етнічними меншинами.

Тема 9. Система соціального захисту та соціальної роботи у Німеччині.

Система соціального страхування у Німеччині. Соціальна робота з різними групами населення в Німеччині. Соціально-трудова реабілітація інвалідів в Німеччині. Соціальна робота з людьми похилого віку.

Соціальна робота з наркозалежними. Кримінально-політичний метод; соціально-психологічний метод; метод, спрямований «всебічний розвиток соціальних якостей особистості»; метод, в якому об'єднані наркопревентивні заходи «з мінімізації шкоди здоров'ю» і «зниження ризику»; освітній метод.

Соціальна робота з молоддю в Німеччині. Види допомоги дітям та молоді у Німеччині: «Політична молодіжна програма федерації зі створення та розвитку організацій недержавної допомоги молоді в нових федеративних землях».

Тема 10. Розвиток соціально-педагогічної роботи у Великобританії: традиції та сучасні підходи.

Чотири сектори в системі соціальної опіки: неформальний сектор сім'ї, друзів і сусідів; волонтерський; державний; комерційний.

Соціальна робота з молоддю: фонди допомоги дітям та молоді. Соціальні служби. Різнопрофільні центри. Мережа гуртків у сфері дозвілля. Технології соціальної роботи з різними групами населення.

Обов'язки соціальних служб забезпечення освіти. Дитяча соціальна служба.

Соціальна робота з інвалідами: центри підготовки дорослих, центри освіти, пансіонати для людей з серйозними порушеннями, спецшколи або спецкласи в звичайних школах для навчання дітей-інвалідів.

Соціальна допомога сім'ям. Мостова родина як форма устрою дітей у Великобританії. Технології попередження насильства у сім'ї. Напрями захисту прав членів сім'ї з метою попередження насильства. Робота з неблагополучними сім'ями.

Пробаційна служба у Великобританії. Профілактика психічних захворювань. Кемпхільські громади. Соціальна робота з наркозалежними.

Тема 11. Технології соціальної роботи у Канаді.

Система соціального захисту населення. «Держава добробуту» була створена в Канаді після другої світової війни. Основні види соціальної допомоги. Система служб соціального забезпечення. Програми «послуги вдома». Догляд дітей в стаціонарі. Усиновлення дітей.

Тема 12. Особливості діяльності соціальних служб у Швеції.

Соціальне забезпечення в Швеції. Система страхування по хворобі і страхування батьків. Система народних і додаткових пенсій. Соціальні служби.

Кризові центри. Станції допомоги неповнолітнім. А-клініки. Інтернати-лікарні. Притулки (сховища). Інтернати-гуртожитки. Опорні пункти-квартири.

Контактна модель роботи з сім'єю. Шведський досвід обслуговування літніх людей в сільській місцевості. Соціальні послуги, які виконують листоноші.

Соціальна робота з наркозалежними в Швеції. Робота соціальних служб Швеції з неповнолітніми правопорушниками. Особливості соціальної роботи з колишніми засудженими. Соціальна робота з ВІЛ-інфікованими у Швеції.

Тема 13. Технології соціальної роботи в Росії.

Основні етапи становлення і розвитку соціально-педагогічної роботи в Росії. Особливості діяльності соціальних служб в Росії. Типи соціальних служб. Функції системи соціального обслуговування. Напрями і форми роботи шкільного соціального педагога. Сучасні технології соціальної роботи з літніми людьми.

Мережа стаціонарних установ соціального обслуговування. Спеціалізовані установи для дезадаптованих дітей і підлітків. Соціальні притулки. Технології соціальної роботи з дезадаптованими дітьми. Соціальна робота з наркозалежними. Соціальна робота з особами без визначеного місця проживання. Соціальні установи, що надають допомогу безпритульним особам.

Тема 14. Специфіка технологій соціальної роботи в Італії.

Соціально-педагогічні послуги в Італії. Особливості функціонування соціально-виховних установ. Технологія функціонування соціальної служби в комуні. Система формальної спеціалізованої допомоги. Проміжна система допомоги. Система неформальної допомоги «Громада». Принципи і форми допомоги в соціальних мережах. Характеристика спеціалізованих установ Італії.

Технології соціальної роботи в центрах реабілітації. Технології соціальної роботи з жінками. «Діференца Донна». Технології роботи з розлученими чоловіками. Соціальна робота з іммігрантами-інвалідами. Соціальна робота з дітьми-сиротами. Система соціального захисту.

Тема 15. Професійна підготовка працівників соціальної сфери.

Розвиток спеціальної освіти для соціальних працівників.

Міжнародна асоціація шкіл соціальної роботи. Представлення інтересів у міжнародних та регіональних організаціях, експертна оцінка навчання соціальної роботи. Перспективи міжнародної системи освіти соціальних працівників.

Тема 16. Підготовка працівників соціальної сфери у Великобританії, США та Росії.

Багаторівнева система підготовки фахівців соціальної сфери. Структура навчальних курсів шкіл соціальної роботи. Рівні підготовки соціальних робітників. Практика роботи в агентстві. Моделі практичного навчання у Великобританії: моделі особистісного росту і розвитку, «учнівська», управлінська, модель структурного навчання. Принципи розробки навчальних планів і програм практичного навчання.

Підходи до практичного навчання в галузі соціального обслуговування в США: наставницький підхід, академічний підхід і об'єднуючий.

Особливості професійної підготовки соціальних педагогів у Росії. Вимоги до рівня підготовки осіб, які завершили навчання за програмою спеціальності. Система перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів у галузі соціальної педагогіки.

Тема 17. Розвиток сучасної системи підготовки кадрів соціально-педагогічної роботи у Німеччині, Швеції та Франції.

Підготовка в галузі соціальної педагогіки та соціальної роботи в Німеччині: три освітні рівні.

Підготовка соціальних працівників у Швеції. Гетеборзький університет. Підготовка соціальних працівників у Франції.

**РОЗДІЛ II. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ ДО
ВСТУПНОГО КОМПЛЕКСНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ
зі спеціальності 231 «Соціальна робота» на здобуття другого
(магістерського) освітнього ступеня**

1. Оберіть найбільш доцільне, на Вашу думку визначення і обґрунтуйте його. Достовірність результатів, яку забезпечує реальний експеримент у порівнянні з ідеальним – це:

- а) внутрішня валідність;
- б) репрезентативність;
- в) точність.

2. Оберіть найбільш доцільне, на Вашу думку визначення і обґрунтуйте його. Наукова діяльність – це:

а) цілеспрямоване пізнання, результати якого виступають як система понять, законів і теорій;

б) інтелектуальна творча діяльність, спрямована на здобуття і використання нових знань;

в) система поглядів, теоретичних положень, основних думок щодо об'єкта дослідження, які об'єднанні головною ідеєю.

3. Оберіть найбільш доцільне, на Вашу думку визначення і обґрунтуйте його. Експеримент – це:

а) процедура визначення числового значення певної величини за допомогою одиниці виміру;

б) апробація знання досліджуваних явищ в контрольованих або штучно створених умовах;

в) процес зіставлення предметів або явищ дійсності з метою установа схожості чи відмінності між ними, а також знаходження загального, притаманного, що може бути властивим двом або кільком об'єктам дослідження.

4. Оберіть найбільш доцільне, на Вашу думку визначення і обґрунтуйте його. До методів емпіричного дослідження належать:

- а) спостереження, порівняння;
- б) формалізація;
- в) вимірювання, експеримент;
- д) математичні методи, моделювання.

5. Оберіть найбільш доцільне, на Вашу думку визначення і обґрунтуйте його. Періодичні спостереження проводяться:

а) протягом визначених, зазвичай точно заданих проміжків часу;

б) зазвичай представлені у вигляді опису окремого випадку;

в) протягом тривалого часу, зазвичай ряду років і припускають постійний контакт дослідника і об'єкту вивчення.

6. Оберіть найбільш доцільне, на Вашу думку визначення і обґрунтуйте його. Лонгітюдні спостереження – це:

а) протягом визначених, зазвичай точно заданих проміжків часу;

б) зазвичай представлені у вигляді опису окремого випадку;

в) протягом тривалого часу, зазвичай ряду років і припускають постійний контакт дослідника і об'єкту вивчення.

7. Оберіть найбільш доцільне, на Вашу думку визначення і обґрунтуйте його. Кількісно-якісний аналіз документальних і матеріальних джерел, що дозволяє вивчати продукти людської діяльності – це:

- а) спостереження;
- б) контент-аналіз;
- в) експеримент.

8. Оберіть найбільш доцільне, на Вашу думку визначення і обґрунтуйте його. Метод, що дає змогу одержати цікаві відомості про людину: манеру її поведінки, характер взаємовідносин з іншими людьми, особливості її спілкування – це:

- а) експеримент;
- б) бесіда;
- в) спостереження.

9. Оберіть найбільш доцільне, на Вашу думку визначення і обґрунтуйте його. Різновидами опитування є:

- а) анкета та інтерв'ю;
- б) анкета, тестування, інтерв'ю;
- в) тестування, експеримент, спостереження.

10. Оберіть найбільш доцільне, на Вашу думку визначення і обґрунтуйте його. Контент-аналіз – це:

а) формалізований метод аналізу змісту документів за допомогою математичних засобів;

б) величина (характеристика, фактор), підтримувана на постійному рівні протягом всього експерименту;

в) група випробуваних, котрих не піддають ніяким експериментальним впливам, тому, що вона служить для порівняння під час експерименту;

г) розділ статистики, задача якого полягає в тім, щоб установити можливий зв'язок між двома показниками, отриманими на одній і тій же на двох різних вибірках.

11. Оберіть вірну відповідь.

Предметом певної галузі наукових знань є:

а) сторона дійсності, та сукупність реальних явищ і процесів, на вивчення якої спрямована певна наука;

б) основні категорії, поняття і терміни;

в) найбільш характерні для даної науки факти, об'єкти, явища;

г) основні наукові ідеї та закономірності;

д) різні альтернативні погляди учених, зарубіжні дослідження;

е) сторона об'єкта, на вивчення якої спрямовані конкретні дослідження в певній галузі наукових знань.

12. Заповніть таблицю «Професійні функції (корекційно-реабілітаційна, комунікативна, організаторська) і типові завдання соціально-педагогічної діяльності».

13. Заповніть таблицю «Професійні функції (прогностична, діагностична,

соціально-терапевтична) і типові завдання соціально-педагогічної діяльності».

14. Заповніть таблицю «Професійні функції (посередницька, охоронно-захисна, попереджувально-профілактична) і типові завдання соціально-педагогічної діяльності».

15. Складіть порівняльну характеристику специфіки діяльності державних та приватних організацій соціальної роботи.

16. Зробіть порівняльний аналіз видів соціальних послуг для літніх людей та особливостей соціального обслуговування літніх людей в різних країнах світу

17. Здійсніть порівняльний аналіз творів М. Річмонд. «Дружній візит до бідних: керівництво для працівників благодійних організацій» та «Соціальні діагнози».

18. Складіть перелік спеціальних прийомів, які доцільно використовувати соціальному педагогу в процесі консультування.

19. Заповніть таблицю «Спільні та відмінні риси професійної підготовки соціальних педагогів в Україні та за кордоном: порівняльний аналіз».

20. Складіть план-схему на тему «Особливості соціальної роботи із людьми з інвалідністю в різних країнах світу: види соціальних послуг; особливості соціального обслуговування; заклади для осіб з інвалідністю; громадська діяльність людей з інвалідністю».

21. Складіть перелік запитів, з якими звертаються до соціального педагога як консультанта.

22. Доведіть прикладами, які різновиди запитань доцільно використовувати у процесі соціально-педагогічного консультування.

23. Порівняйте особливості консультативної взаємодії з батьками та вчителями.

24. Заповніть таблицю, позначивши вплив вікових особливостей клієнтів на організацію консультативної бесіди:

Вікова категорія	Особливості консультування
Діти	
Підлітки	
Люди похилого віку	

25. Наведіть приклади фраз (5-7), які протипоказані для вживання в процесі соціально-педагогічного консультування.

26. Складіть програму роботи з профілактики професійного стресу в процесі консультативної взаємодії.

27. Наведіть приклади використання прийомів конкретизації та персоналізації у процесі соціально-педагогічного консультування.

28. Наведіть приклади використання прийомів активного слухання у процесі консультативної соціально-педагогічної бесіди.

29. Порівняйте особливості етики соціально-педагогічної взаємодії з клієнтами, колегами, партнерами.

30. Визначіть і аргументуйте вірну послідовність дій у роботі над складанням соціально-педагогічного проекту в мікророботах:

а) визначення термінів та етапів реалізації проекту;

- б) формулювання мети та кінцевого продукту проекту.
- в) аналіз проблеми, можливих ідей її вирішення, потенціалу основних учасників проекту;
- г) складання кошторису для всіх запланованих видів діяльності (необхідні кошти, джерела фінансування, матеріальне обладнання тощо);
- д) розробка заходів реалізації проекту (визначення відповідальних, термінів виконання, місця проведення тощо);
- е) визначення очікуваних результатів у доступних вимірних показниках.

РОЗДІЛ III. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК

Вступний фаховий іспит є формою контролю навчальних досягнень абітурієнта, глибини засвоєння ним програмного матеріалу, логіки та взаємозв'язків між окремими дисциплінами та їхніми розділами, здатності творчо використовувати набуті знання та уміння, сформованості власного ставлення, світоглядної позиції щодо професійної самореалізації.

Загальна оцінка відповіді на екзамені кожного абітурієнта є комплексною, яка враховує всі аспекти його відповіді: як теоретичні знання, так і практичні уміння згідно навчального плану спеціальності 231 «Соціальна робота».

Під час оцінювання успішності абітурієнта на вступному комплексному фаховому екзамені з означеного курсу мають бути враховані наступні критерії:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладення матеріалу;
- культура мовлення;
- впевненість, емоційність та аргументованість відповіді;
- використання під час відповіді додаткової інформації;
- уміння аргументувати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати, навчальну інформацію, робити висновки.

Для визначення ступеня оволодіння абітурієнтом навчального матеріалу зі спеціальності 231 «Соціальна робота» оцінюються за шкалою від 100 до 200 балів, при цьому використовуються такі рівні досягнень абітурієнтів.

Результати складання фахового випробування із спеціальності 231 «Соціальна робота» оцінюються за шкалою від 100 до 200 балів.

Кожний білет містить 3 питання. Максимальна кількість балів, яку абітурієнт може отримати за перше питання – 40, за друге – 40, за третє – 20 балів.

Оцінювання знань вступників оцінюється на підставі наступних критеріїв:

5-бальна шкала оцінювання			
2 (незадовільно)	3 (задовільно)	4 (добре)	5 (відмінно)
200-бальна шкала оцінювання			
100-119	120-159	160-174	175-200
Критерії оцінювання знань			
абітурієнт не володіє навчальним матеріалом, має труднощі щодо використання засвоєних знань на практиці, відмовляється від відповіді, або відповідає не по змісту запитань. Практичні уміння й навички не сформовані, не вміє	абітурієнт володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні, демонструє знання отримані лише з основної літератури, допускає суттєві помилки, викладає матеріал непослідовно, демонструє часткові уміння аналізу навчального	абітурієнт дає повну відповідь на питання білету; володіє значним обсягом навчального матеріалу; викладає свої думки логічно і послідовно, проте допускає окремі несуттєві неточності; демонструє здатність до аналізу та узагальнення; вміє робити висновки	абітурієнт дає повну відповідь на питання; вільно володіє навчальним матеріалом; демонструє глибокі знання з різних розділів програми; логічно та послідовно викладає навчальний матеріал; демонструє знання отримані як з основної, так і з додаткової

самостійно визначати мету завдань, добирати до них дидактичний матеріал; практичні завдання не виконує або виконує неправильно.	матеріалу, але має значні труднощі з його узагальненням та формулюванням висновків, не вміє їх аргументувати, не виявляє самостійності думки, власної позиції. Практичні завдання виконує репродуктивно, допускає суттєві помилки та неточності, має труднощі з визначенням мети завдань, не може обґрунтувати свою відповідь.	проте має певні труднощі з їх аргументуванням, а тому уникає висловлювання власної позиції. Відповідь абітурієнта на питання практичного змісту є вірною, однак допускає несуттєві неточності, виконує завдання переважно на продуктивно-репродуктивному рівні, демонструючи сформованість практичних умінь та навичок.	літератури; уміє аргументувати свою думку; висловлює власне ставлення до соціальних проблем та засобів їх вирішення; демонструє власну світоглядну позицію; проявляє творчий підхід під час виконання практичних завдань. Рівень розв'язання практичних завдань характеризується правильністю, обґрунтованістю, творчим підходом.
---	--	---	---

Якщо абітурієнт під час вступного випробування зі спеціальності 231 «Соціальна робота» набрав від 120 до 200 балів, то дана кількість балів вважається достатньою для допуску в участі у конкурсному відборі до відповідної конкурсної пропозиції.

Оцінювання рівня знань вступників проводиться кожним із членів предметної комісії окремо, відповідно до критеріїв оцінювання. Загальний бал оцінювання рівня знань абітурієнтів виводиться за результатами обговорення членами комісії.

РОЗДІЛ V. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН, ПИТАННЯ З ЯКИХ УВІЙШЛИ ДО ВСТУПНОГО КОМПЛЕКСНОГО ФАХОВОГО ІСПИТУ

Література з дисциплін «Історія соціальної роботи»

Основна:

1. Горілий А. Г. Історія соціальної роботи в Україні. Тернопіль: ТАН, 2001. 191 с.
2. История социальной педагогики: Учебн. пособие / Под ред. Галагузовой М. А. Москва: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. 544 с.
3. Настільна книга соціального педагога (нормативно-правове забезпечення діяльності) / Упоряд. Ю.А. Луценко, В. Г. Панок. Київ: Білоцерківдрук, 2011. 308 с.
4. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: монографія / За ред. Н. Г. Ничкало. Тернопіль: ТНПУ, 2011. 424 с.
5. Поліщук В.А., Янкович О.І. Історія соціальної педагогіки та соціальної роботи. Курс лекцій. Тернопіль: ТДПУ, 2009. 256 с.
6. Попович Г.М. Соціальна робота в Україні і за рубежом: Навчально-методичний посібник. Ужгород: Гражда, 2000. 143 с.
7. Щеглова С. Історично обумовлені шляхи становлення громадського піклування в Англії, Франції і Німеччині. *Вчені записки*. 2001. № 5. с. 109-115.

Додаткова:

8. Життєтворчий потенціал соціальної і життєвої практики: науково-методичний посібник / ред. кол.: В. В. Нечипоренко, І. Г. Єрмаков, О. Л. Позднякова, Н. М. Гордієнко. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2018. 472 с.
9. Надточій Б. Пенсійне страхування в Україні: історичний аспект. *Соціальний захист*. 2000. № 3. С. 54-58.
10. Методическое пособие по психосоциальной поддержке школьников, родителей, учителей в кризисных ситуациях. ВСМОО «Христианская ассоциация молодых людей Украины» (УМСА Украины). Київ. 2015. 38 с.
11. Тимошенко Н. Є. Етапи професійного зростання соціальних працівників в системі неперервної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*: зб. наук. пр. / за ред.: В. С. Курило, С. Я. Харченко, С. В. Харченко. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014. С. 132–140.
12. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-1_9
13. Організаційна культура соціальних служб у процесі трансформації соціальної освіти. URL: <http://vkjournal.ru/doc/1004666>.
14. Розвиток соціальної роботи в незалежній Українській державі. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-5145.html>

Література з дисциплін «Консультування в соціальній роботі»

Основна:

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Звереві. Київ, Сімферополь: Універсум, 2014. 536 с.
2. Комунікативна професійна компетентність як умова взаємодії соціального працівника з клієнтом / За ред. А. Й. Капської. Київ: ДЦССМ, 2003. 87 с.
3. Настільна книга соціального педагога (нормативно-правове забезпечення діяльності) / Упоряд. Ю.А. Луценко, В. Г. Панок. Київ: Білоцерківдрук, 2011. 308 с.
4. Николаєва В. І., Кожевников В. М. Соціальне консультування: модульний варіант. Навчальний посібник. Донецьк : Норд-Пресс, 2007. 211 с.
5. Раковская Г. Н. Социально-педагогические условия развития доверительного взаимодействия субъектов консультирования: дис... канд. пед. наук: 13.00.01. Оренбург, 2000. 13 с.
6. Соціальна педагогіка : підручник / [за ред. А. Й. Капської]. 4-е вид. випр. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2009. С. 427.

Додаткова:

7. Життєтворчий потенціал соціальної і життєвої практики: науково-методичний посібник / ред. кол.: В. В. Нечипоренко, І. Г. Єрмаков, О. Л. Позднякова, Н. М. Гордієнко. Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2018. 472 с.
8. Методическое пособие по психосоциальной поддержке школьников, родителей, учителей в кризисных ситуациях. ВСМОО «Христианская ассоциация молодых людей Украины» (УМСА Украины). Київ. 2015. 38 с.
9. Тимошенко Н. Є. Етапи професійного зростання соціальних працівників в системі неперервної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*: зб. наук. пр. / за ред.: В. С. Курило, С. Я. Харченко, С. В. Харченко. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014. С. 132–140.
10. Трубавіна І. М. Консультування сім'ї. Частина І. К Київ: ДЦССМ, 2003. 88 с.
11. Довідник видів соціальної підтримки та послуг і процедур їх надання. URL: <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fwww.zolochiv-rda.gov.ua%2Fdoc%2Fsoc-dovidka>.

Література з дисциплін «Технології роботи соціального педагога в зарубіжних країнах»

Основна:

1. Амман Г. Социально-культурная анимация в Швейцарии *Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт*: В 2-х т.

Москва; Тула, 1993. Т.1. С. 230.

2. Догляд за літніми людьми в Швеції (матеріали шведського інституту соціальних досліджень) *Соціальна політика і соціальна робота*. № 1, 2001. С.12-14.

3. Дорогіна О. В. Роль і функції практики у підготовці соціальних працівників в Бельгії *Науковий вісник Ужгородського державного університету*. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». № 2, 1999. с. 98-100.

4. Євтух М. Б., Грищенко С. В., Михайлишин Г. Й. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах. Навчальний посібник. – Івано-Франківськ: «Місто НВ», 2011. 324 с.

5. Капська А. Й., Завацька Л.М., Грищенко С.В. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2011. 248 с.

6. Ковчина І. М. Сучасні технології соціальної роботи за рубежом. Навчально-методичний посібник / За заг. ред. А. Й. Капської. Київ: Логос, 2001. 96 с.

7. Козубовський В. До питання про особливості застосування британського досвіду соціальної роботи з дітьми і молоддю в Україні *Соціальна політика і соціальна робота*. № 3-4, 2002. С.14-16.

8. Лузан П. Г., Сопівник І. В., Виговська С. В. Основи науково-педагогічних досліджень : Навчальний посібник Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2010. 219 с.

Додаткова:

9. Кубицький С. О. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах: навчальний посібник / С. О. Кубицький. Київ: ДАКККіМ, 2009. 228 с.

10. Колесников О. В. Основи наукових досліджень. 2-ге вид. випр. та доп. : Навч. посібник Київ: Центр учбової літератури, 2011. 144 с.

11. Особливості соціальної молодіжної політики в Україні та ФРН на сучасному етапі: [наук. зб. / під заг. ред. А. І. Кудряченко]. Київ: МАУП, 2004. 336 с.

12. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень : Підручник. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.

13. Схет Г. І. Методи забезпечення адресності соціального захисту в Європейському Союзі *Соціальна політика і соціальна робота*. 2001. №1. С. 22-27.

14. Тименко В. М. Деякі особливості соціальної роботи з молоддю у вищих навчальних закладах США *Наукові записки тернопільського державного педагогічного університету*, 2003. Вип. 3. С. 25-36.